

УДК 343.13:341.4

DOI [https://doi.org/10.32782/2304-1587/2026-28-1\(42\)-4](https://doi.org/10.32782/2304-1587/2026-28-1(42)-4)

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК НАДАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ

Гречанюк Сергій Костянтинівич,

доктор юридичних наук, професор,

ректор,

Пенітенціарна академія України

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2000-9523>

Пузирний Вячеслав Феодосійович,

доктор юридичних наук, професор,

проректор,

Пенітенціарна академія України

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5692-2990>

У статті здійснено комплексний науково-правовий аналіз процесуального порядку надання міжнародної правової допомоги під час проведення процесуальних дій у кримінальному провадженні. Досліджено повноваження та функції відповідних органів і посадових осіб у сфері виконання запитів про правову допомогу в межах реалізації механізму міжнародного співробітництва. Обґрунтовано, що ефективне функціонування інституту міжнародної правової допомоги значною мірою залежить від чіткого порядку взаємодії під час виконання процесуальних доручень іноземних держав. У роботі розкрито особливості процесуального порядку підготовки, направлення та виконання запитів про надання міжнародної правової допомоги. Встановлено, що такий порядок регламентовано нормами Кримінального процесуального кодексу України, міжнародними договорами, учасницею яких є Україна, а також відповідними підзаконними нормативно-правовими актами. Визначено, що процедура надання міжнародної правової допомоги передбачає низку послідовних процесуальних етапів, зокрема підготовку запиту, його направлення через центральні органи, розгляд компетентними органами запитуваної держави, виконання необхідних процесуальних дій та передачу отриманих результатів. У статті звернено увагу на те, що важливим елементом процедури надання міжнародної правової допомоги є передача результатів виконання запиту. Отримані докази, протоколи процесуальних дій, документи або інші матеріали направляються до держави, яка ініціювала запит, через відповідні центральні органи. Наголошено також на тому, що сучасна практика міжнародного співробітництва передбачає використання новітніх інформаційних технологій під час виконання запитів про правову допомогу. Зроблено висновок, що процесуальний порядок надання міжнародної правової допомоги під час проведення процесуальних дій є важливим інструментом забезпечення ефективного розслідування кримінальних правопорушень, які мають міжнародний характер. Реалізація міжнародної правової допомоги в кримінальних провадженнях ґрунтується на чітко встановленому процесуальному порядку, що передбачає взаємодію компетентних органів різних держав світу.

Ключові слова: міжнародна правова допомога, міжнародне співробітництво, кримінальне провадження, процесуальні дії, суб'єкти міжнародної правової допомоги, кримінальний процес, міжнародні договори, виконання процесуальних доручень.

Hrechaniuk Serhii, Puzyrnyi Viacheslav. Procedural procedure for providing international legal assistance during procedural actions

The article provides a comprehensive scientific and legal analysis of the procedural framework for providing international legal assistance during the conduct of procedural actions in criminal proceedings. The powers and functions of the relevant authorities and officials in the field of executing requests for legal assistance within the mechanism of international cooperation are examined. It is substantiated that the effective functioning of the institution of international legal assistance largely depends on a clearly defined procedure of interaction during the execution of procedural requests from foreign states.

The paper reveals the specific features of the procedural procedure for the preparation, submission, and execution of requests for international legal assistance. It is established that this procedure is regulated by the provisions of the Criminal Procedure Code of Ukraine, international treaties to which Ukraine is a party, as well as relevant subordinate regulatory legal acts. It is determined that the procedure for providing international legal assistance includes a number of consecutive procedural stages, in particular the preparation of the request, its transmission through central authorities, consideration by the competent authorities of the requested state, execution of the necessary procedural actions, and the transfer of the obtained results.

The article also emphasizes that an important element of the procedure for providing international legal assistance is the transfer of the results of the executed request. The obtained evidence, records of procedural actions, documents, or other materials are forwarded to the state that initiated the request through the relevant central authorities. It is also noted that contemporary practice of international cooperation involves the use of modern information technologies during the execution of requests for legal assistance.

It is concluded that the procedural framework for providing international legal assistance during the conduct of procedural actions constitutes an important instrument for ensuring the effective investigation of criminal offences of an international nature. The implementation of international legal assistance in criminal proceedings is based on a clearly established procedural procedure that provides for the interaction of competent authorities of different states.

Key words: *international legal assistance, international cooperation, criminal proceedings, procedural actions, subjects of international legal assistance, central authorities, criminal procedure, international treaties, execution of procedural requests.*

Вступ. Належна реалізація механізму міжнародної правової допомоги в кримінальних провадженнях неможлива без встановлення ефективного процесуального порядку на всіх його етапах (підготовки, направлення, виконання запитів про надання правової допомоги тощо). У зв'язку з цим дослідження процесуальних особливостей реалізації міжнародної правової допомоги має важливе теоретичне і практичне значення для розвитку кримінального процесуального права.

Матеріали та методи. Питання правових засад міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні та порядку надання міжнародної правової допомоги досліджувалися у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців. Значний внесок у розробку цієї проблематики зробили Ю. М. Черноус [1], І. М. Леган [2], Р. А. Климкевич [3], Л. Д. Удалова, Д. П. Письменний, О. Є. Омельченко, Д. О. Савицький, В. В. Рожнова, А. В. Форостяний [4] тощо. У їхніх наукових працях розглядаються різні аспекти організації міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні, правового регулювання надання міжнародної правової допомоги, а також практичні проблеми виконання процесуальних доручень іноземних держав. Водночас питання правового регулювання етапів надання міжнародної правової допомоги, класифікації процесуальних дій у кримінальному провадженні при наданні міжнародної правової допомоги компетентним органам іноземних держав залишаються недостатньо вивченими, що й зумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Проведення цього дослідження обумовило використання загальнонаукових і спеціальних юридичних методів, а саме: загального діалектичного методу наукового пізнання явищ та їх зв'язків, формально-правового, порівняльного та методу узагальнення.

Метою статті є комплексний науково-правовий аналіз процесуального порядку надання міжнародної правової допомоги під час проведення процесуальних дій у кримінальних провадженнях, а також визначення його особливостей у межах міжнародного співробітництва.

Результати. Процесуальний порядок надання міжнародної правової допомоги передбачає декілька послідовних етапів. Насамперед ініціатором звернення виступає орган досудового розслідування або суд, які готують відповідний запит про проведення процесуальних дій на території іншої держави. Такий запит повинен містити відомості про кримінальне провадження, обставини правопорушення, правову кваліфікацію діяння, дані про осіб, щодо яких необхідно провести процесуальні дії, а також детальний опис запитуваних заходів.

Після підготовки запиту він направляється через центральний орган України, який здійснює його перевірку на відповідність вимогам міжнародних договорів та національного законодавства. Центральний орган забезпечує передачу запиту компетентним органам іноземної держави дипломатичними або іншими передбаченими міжнародними договорами каналами.

Отримавши запит, компетентні органи іноземної держави здійснюють його розгляд та приймають рішення щодо можливості виконання відповідних процесуальних дій. У разі позитивного рішення такі дії виконуються відповідно до законодавства держави, на території якої вони проводяться, з урахуванням положень міжнародних договорів і принципу взаємності.

Під час розгляду питання виконання запиту компетентного органу іноземної держави щодо надання міжнародної правової допомоги на території України необхідно підкреслити, що йдеться передусім про здійснення процесуальних дій.

Відповідно до ст. 561 Кримінально-процесуального кодексу України (далі – КПК України), на території держави для реалізації такого запиту можуть проводитися різні процесуальні дії, передбачені положеннями КПК України або відповідним міжнародним договором [5].

Крім того, ст. 4 КПК України встановлює, що під час виконання на території України окремих процесуальних дій за дорученням компетентних органів іноземних держав у межах міжнародного співробітництва застосовуються норми кримінального процесуального законодавства України. Разом із тим на прохання компетентного органу іноземної держави під час здійснення таких дій може використовуватися процесуальне законодавство цієї держави. Це можливо за умови, що це передбачено міжнародним договором, згоду на обов'язковість якого надала Верховна Рада України. Якщо ж відповідного міжнародного договору немає, застосування іноземного процесуального законодавства допускається лише за умови, що таке прохання не суперечить законодавству України [5].

Водночас принцип законності, закріплений у ст. 9 КПК України, передбачає, що у випадку колізії між нормами КПК України та положеннями міжнародного договору України, ратифікованого Верховною Радою України, застосовуються положення такого міжнародного договору [5].

Звертаючись до змісту поняття процесуальних дій, слід зазначити, що формулювання «будь-які процесуальні дії» включає не лише власне процесуальні, а й слідчі дії. У зв'язку з цим доцільно визначити основні їх види, які можуть проводитися на території України в межах надання міжнародної правової допомоги компетентним органам іноземних держав із урахуванням вимог КПК України та міжнародних договорів, ратифікованих Верховною Радою України.

Щодо класифікації таких дій, доцільно погодитися з позицією Ю. Чорноус, яка відносить до процесуальних дій, передбачених КПК України, декілька основних груп. До першої групи належать процесуальні дії, безпосередньо визначені в межах міжнародного співробітництва відповідно до розділу IX КПК України. Серед них: вручення документів (ст.ст. 542, 564), зберігання та передача речових доказів і документів (ст. 549), тимчасова передача осіб (ст. 565), виклик особи, що перебуває за межами України (ст. 566), проведення допиту за допомогою відео- чи телефонної конференції на запит компетентного органу іноземної держави (ст. 567), розшук, арешт і конфіскація майна (ст. 568), здійснення контрольованої поставки (ст. 569), а також прикордонне переслідування (ст. 570). До другої групи належать слідчі (розшукові) дії, регламентовані главою 20 розділу III КПК України. До них належать, зокрема, допит (ст. 224), пред'явлення особи або речей для впізнання (ст.ст. 228–229), обшук (ст. 234), огляд (ст. 237), огляд групи, у тому числі пов'язаний з екстимацією (ст.ст. 238, 239), проведення слідчого експерименту (ст. 240), освідчування особи (ст. 241), призначення та проведення експертизи (ст.ст. 242–244), а також отримання зразків для експертного дослідження (ст. 245). Третю групу становлять негласні слідчі (розшукові) дії, передбачені главою 21 розділу III КПК України. До них належать втручання у приватне спілкування (ст. 258), збереження інформації (ст. 259), аудіо- та відеоконтроль особи (ст. 260), накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261), огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262), зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263), отримання інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264), дослідження відомостей, здобутих із використанням технічних засобів (ст. 266), обстеження житла або інших недоступних для публічного доступу місць (ст. 267), встановлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268), спостереження за особою, предметом або місцем (ст. 269), аудіо- та відеоконтроль місця (ст. 270), контроль за вчиненням злочину (ст. 271), виконання спеціального завдання щодо викриття діяльності організованої групи або злочинної організації (ст. 272), а також негласне отримання зразків для порівняльного дослідження (ст. 274). Окрему групу становлять інші процесуальні дії, передбачені КПК України. Серед них: залучення особи до кримінального провадження як потерпілого (ст. 55), цивільного позивача (ст. 61), цивільного відповідача (ст. 62), їхніх представників (ст.ст. 58, 59, 63, 64), перекладача (ст. 68), експерта (ст. 69) або спеціаліста (ст. 71), вручення повістки про виклик (ст. 135), надання тимчасового доступу до речей і документів (ст. 159), тимчасове вилучення майна (ст.ст. 167, 168), накладення арешту на майно (ст. 170), вручення письмового повідомлення про підозру (ст. 278) та інші процесуальні дії [1, с. 97–98].

Ще одну групу становлять процесуальні дії, які передбачені міжнародними договорами та узгоджені між їх сторонами для здійснення в межах надання міжнародної правової допомоги. До таких дій, зокрема, належать опитування сторін та інших осіб (ст. 4 Договору) [6], отримання пояснень осіб (ст. 1 Договору) [7], встановлення місцезнаходження або ідентифікація осіб і предметів (ст. 1 Договору) [8], обмін інформацією та доказами, а також створення спільних слідчих груп (ст. 1 Договору) [9] тощо.

Водночас положення ст. 562 КПК України, що регламентують проведення процесуальних дій, для яких необхідний спеціальний дозвіл прокурора або суду, дозволяють виокремити ще одну класифікацію таких дій.

З урахуванням зазначеного процесуальні дії можна поділити на дві категорії:

- процесуальні дії, для здійснення яких не потрібен спеціальний дозвіл;
- процесуальні дії, проведення яких потребує спеціального дозволу.

У випадку, коли такий дозвіл необхідний, він має бути отриманий у загальному порядку відповідно до вимог КПК України, навіть якщо законодавство держави, яка звернулася із запитом, не передбачає обов'язковості отримання такого дозволу для відповідної процесуальної дії [4, с. 17–18].

Важливим елементом процедури надання міжнародної правової допомоги є передача результатів виконання запиту. Отримані докази, протоколи процесуальних дій, документи або інші матеріали направляються до держави, яка ініціювала запит, через відповідні центральні органи.

Окремої уваги потребує питання участі представників іноземної держави під час проведення процесуальних дій. Відповідно до кримінального процесуального законодавства України такі представники можуть бути присутніми під час виконання процесуальних доручень, однак вони не мають права самостійно здійснювати процесуальні дії на території України. Їхня участь обмежується спостереженням за перебігом процесуальних заходів, поданням зауважень або пропозицій та постановкою запитань за дозволом уповноваженої посадової особи.

Водночас сучасна практика міжнародного співробітництва передбачає використання новітніх інформаційних технологій під час виконання запитів про правову допомогу. Зокрема, все більш поширеним стає проведення допитів свідків або потерпілих у режимі відеоконференції, що дозволяє значно спростити процедуру отримання доказової інформації та забезпечити оперативність кримінального провадження.

Висновки. Таким чином, процесуальний порядок надання міжнародної правової допомоги під час проведення процесуальних дій є важливим інструментом забезпечення ефективного розслідування кримінальних правопорушень, які мають міжнародний характер. Реалізація міжнародної правової допомоги в кримінальних провадженнях ґрунтується на чітко встановленому процесуальному порядку, що передбачає взаємодію компетентних органів різних держав.

Література:

1. Черноус Ю. М. Міжнародна правова допомога: зміст та питання удосконалення реалізації. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 2, С. 95–101.
2. Лєган І. М. Міжнародне співробітництво у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності: монографія. Чернігів : Національний університет «Чернігівська політехніка», 2021. 328 с.
3. Климкевич Р. А. Кримінальне процесуальне законодавство України та Європейського Союзу: апроксимація та диференціація: дис. ... д-ра філософії 081 Право. Львів, 2022. 285 с.
4. Міжнародна правова допомога у кримінальному провадженні : навч. посіб. / Л. Д. Удалова, Д. П. Письменний, О. Є. Омельченко, Д. О. Савицький, В. В. Рожнова, А. В. Форостяний. Київ, 2015. 211 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.
6. Конвенція про взаємодопомогу в кримінальних справах між державами-членами Європейського Союзу від 29.05.2000 р. / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_238#Text (дата звернення 16.03.2026).
7. Договір між Україною та Канадою про взаємодопомогу у кримінальних справах від 23.09.1996 р. / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_003#Text (дата звернення 16.03.2026).
8. Договір між Україною та Сполученими штатами Америки про взаємну правову допомогу у кримінальних справах від 22.07.1998 р. / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840_019#Text (дата звернення 16.03.2026).
9. Договір між Україною та Республікою Казахстан про правову допомогу у кримінальних справах від 29.10.2018 р. / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/398_002-18#n (дата звернення 16.03.2026).

References:

1. Chornous, Yu. M. (2015). Mizhnarodna pravova dopomoha: zmist ta pytannia udoskonalennia realizatsii [International legal assistance: Content and issues of improving implementation]. *Visnyk kryminalnoho sudochynstva – Bulletin of Criminal Justice*, (2), 95–101 [in Ukrainian].
2. Klymskevych, R. A. (2022). *Kryminalne protsesualne zakonodavstvo Ukrainy ta Yevropeiskoho Soiuzu: aproksymatsiia ta dyferentsiatsiia* [Criminal procedural legislation of Ukraine and the European Union: Approximation and differentiation] [Doctoral dissertation, Lviv University] [in Ukrainian].
3. Legan, I. M. (2021). *Mizhnarodne spivrobitnytstvo u sferi zapobihannia ta protydii transnatsionalnii zlochynnosti* [International cooperation in the field of prevention and combating transnational crime]. Chernihiv National University of Technology [in Ukrainian].
4. Udalova, L. D., Pysmennyi, D. P., Omelchenko, O. Ye., Savytskyi, D. O., Rozhnova, V. V., & Forostiany, A. V. (2015). *Mizhnarodna pravova dopomoha u kryminalnomu provadzheni* [International legal assistance in criminal proceedings]. Kyiv [in Ukrainian].
5. Verkhovna Rada of Ukraine. (1996, September 23). *Dohovir mizh Ukrainoiu ta Kanadoiu pro vzaiemodopomohu u kryminalnykh spravakh* [Treaty between Ukraine and Canada on mutual assistance in criminal matters]. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_003 (accessed: 16.03.2026) [in Ukrainian].
6. Verkhovna Rada of Ukraine. (1998, July 22). *Dohovir mizh Ukrainoiu ta Spoluchenyi Shtatamy Ameryky pro vzaiemnu pravovu dopomohu u kryminalnykh spravakh* [Treaty between Ukraine and the United States of America on mutual legal assistance in criminal matters]. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840_019 (accessed: 16.03.2026) [in Ukrainian].
7. Verkhovna Rada of Ukraine. (2000, May 29). *Konventsiiia pro vzaiemodopomohu v kryminalnykh spravakh mizh derzhavamy-chlenamy Yevropeiskoho Soiuzu* [Convention on mutual assistance in criminal matters between the member states of the European Union]. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_238 (accessed: 11.03.2026) [in Ukrainian].

8. Verkhovna Rada of Ukraine. (2012, April 13). Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Criminal Procedure Code of Ukraine], Law No. 4651-VI. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, (9-13), Art. 88 [in Ukrainian].

9. Verkhovna Rada of Ukraine. (2018, October 29). *Dohovir mizh Ukrainoiu ta Respublikoiu Kazakhstan pro pravovu dopomohu u kryminalnykh spravakh [Treaty between Ukraine and the Republic of Kazakhstan on legal assistance in criminal matters]*. [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/398_002-18_\(accessed: 16.03.2026\)](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/398_002-18_(accessed: 16.03.2026)) [in Ukrainian].

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 17.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.05.2026